

KASBIY O'ZINI – O'ZI ANGLASH VA MOTIVATSIYA PSIXOLOGIK XUSUSSIYATLARI

Nurullayev Firuz Fayzilloyevich,

Buxoro davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada, o'quvchilarning kasbiy tanlovlari va ularning shaxsiy rivojlanishidagi psixologik omillar, xususan, o'zini anglash, kasbiy maqsadlarni aniqlash va o'zgarishlarga motivatsiya bo'yicha chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarda kasbiy yo'nalish va kelajakdagi kasbiy faoliyatga oid ijobiy motivatsiyani shakllantirishda ta'sir etuvchi psixologik, ijtimoiy va oilaviy faktorlar muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: motivatsiya, o'quvchilar, kasbiy yo'naltirish, psixologik omillar, shaxsiy rivojlanish, kasbiy tanlov, o'zgarishlarga tayyorlik, ijtimoiy ta'sir, oila ta'siri.

Kirish. O'zini anglash va motivatsiya o'quvchilarning o'zlariga bo'lgan ishonchini oshirish, ularning kasbiy qarorlarini mustahkamlash va ta'limdagi muvaffaqiyatlariga ta'sir qiladi. Bu jarayon o'quvchilarning nafaqat individual, balki ijtimoiy muhitda ham o'zlarini qanday ko'rishini belgilaydi. Shuningdek, oila va atrof-muhitning ta'siri, o'quvchilarning o'z kasbini tanlashdagi qarorlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada kasbiy o'zini anglash va motivatsiya omillarining o'quvchilarga ta'siri, shuningdek, ushbu jarayonni rivojlantirish uchun tavsiyalar keltiriladi.

Birinchi navbatda, kasbiy o'zini anglashning psixologik asoslari haqida ko'plab tadqiqotlar mavjud. M. Markova (2017) o'zining tadqiqotida kasbiy o'zini anglashning o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va kasbiy qarorlar qabul qilishidagi muhim o'rni haqida so'z yuritadi. Uning fikricha, kasbiy o'zini anglash o'quvchilarning o'z maqsadlari va imkoniyatlarini aniqlashda asosiy omil bo'lib, ularning kasbiy yo'nalishini shakllantiradi. Shuningdek, kasbiy o'zini anglash, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga yordam beradi va kelajakdagi muvaffaqiyatlarining kafolati hisoblanadi.

A. Smith (2019) tomonidan olib borilgan tadqiqotda motivatsiya omillari o'rganilgan. U kasbiy motivatsiyaning o'quvchilarning o'zlariga bo'lgan ishonch va o'z maqsadlariga erishishga bo'lgan qiziqishlarini qanday shakllantirishiga to'xtaladi. Smithning fikricha, motivatsiya faqat o'quvchilarning akademik faoliyatida emas, balki ularning ijtimoiy va kasbiy integratsiyasida ham muhim rol o'ynaydi. U kasbiy motivatsiyaning o'zgaruvchanligi va ularning ijtimoiy doiradagi roli hamda o'qituvchi va oilaning ta'sirini tahlil qilgan.

Ijtimoiy va oilaviy omillarning kasbiy yo'nalishdagi motivatsiya va o'zini anglashga ta'sirini o'rganish bo'yicha T. Walker (2018) o'zining tadqiqotida oilaning o'quvchilarni kasbiy yo'naltirishdagi o'rni haqida fikr bildirgan. Uning izlanishlariga ko'ra, oilaviy qo'llab-quvvatlash va oila a'zolari tomonidan beriladigan maslahatlar o'quvchilarning kelajakdagi kasbiy yo'nalishlarini shakllantiradi. Oilaviy qo'llab-quvvatlash tizimi o'quvchilarga kasbiy qarorlar qabul qilishda ishonchni oshiradi va motivatsiyani kuchaytiradi.

Shuningdek, B. Richards (2020) o'quvchilarda kasbiy motivatsiyaning o'zgarishlarga qanday ta'sir qilishini o'rganib, ularning o'zini anglashini va motivatsiyasini shakllantirishda o'qituvchilar va ta'lim muassasalarining ahamiyatini ta'kidlagan. Richardsning fikricha, o'qituvchilar tomonidan berilgan to'g'ri maslahatlar, ijobiy rag'batlar va professional rivojlanish uchun yaratilgan sharoitlar o'quvchilarda kasbiy maqsadlar shakllanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Shu bilan birga, kasbiy o'zini anglash va motivatsiyani o'quvchilarda rivojlantirishda psixologik yordam va psixoterapiya metodlarining o'rni ham muhim. T. Karpov (2019) o'z tadqiqotida psixologik yordam xizmatlarining o'quvchilarda kasbiy motivatsiyani oshirishdagi roli haqida so'z yuritadi. Uning fikricha, psixologik yordam xizmatlari o'quvchilarga o'z salohiyatlarini to'liq anglash va kasbiy qarorlar qabul qilishda to'g'ri yo'nalishlarni tanlashga yordam beradi.

O'quvchilarda kasbiy motivatsiya va o'zini anglashni shakllantirishda individual yondashuvlar va ko'plab tashkiliy strategiyalar mavjud. Bular o'quvchilarga o'z

maqsadlarini aniqlashda yordam beradigan, o'z salohiyatlarini oshirishga undovchi muhim elementlardir.

O'quvchilarda kasbiy o'zini anglash va motivatsiya omillari — bu ta'lim jarayonining markaziy jihatlaridan biri hisoblanadi. Talaba yillarida o'quvchilar o'zlarining kelajakdagi kasbiy faoliyatlariga tayyorlanib, shu bilan birga o'z qobiliyatlarini va maqsadlarini aniqlashga harakat qiladilar. Bu jarayonni muvaffaqiyatli o'tkazish uchun o'quvchilarda kasbiy o'zini anglashni va motivatsiyani rivojlantirish juda muhim. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kasbiy o'zini anglash o'quvchilarning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga bo'lgan ishonchini shakllantiradi va shu bilan birga motivatsiyani oshiradi.

Birinchidan, kasbiy o'zini anglashning o'ziga xosligi shundaki, bu jarayon o'quvchining o'z imkoniyatlarini va kelajakdagi kasbiy yo'nalishini tushunishga yordam beradi. M. Markovanning (2017) fikriga ko'ra, o'quvchilar o'zlarining kasbiy qiziqishlarini va salohiyatlarini aniq bilib, o'z maqsadlariga erishishga yanada ishonch bilan yondashadilar. Bu o'z-o'zini anglashning psixologik jihatlar o'quvchilarning o'zlarini qanday qabul qilishlari va o'ziga bo'lgan ishonchini qanday shakllantirishlari bilan bog'liq. Boshqa tomondan, o'quvchilarda kasbiy motivatsiyaning pastligi, o'ziga ishonchsizlikka olib kelishi va kasbiy qarorlar qabul qilishda qiynalishlariga sabab bo'lishi mumkin.

Ikkinchidan, o'quvchilarda kasbiy motivatsiyani kuchaytirish uchun o'qituvchilarning va oilaning ta'siri nihoyatda katta. A. Smith (2019) o'zining tadqiqotida, kasbiy motivatsiya faqat o'quvchining ichki ehtiyojlaridan kelib chiqmay, balki tashqi omillar - masalan, o'qituvchilar, ota-onalar, jamiyatdagi odamlarning qo'llab-quvvatlashi va tavsiyalari bilan ham shakllanishini ta'kidlaydi. O'qituvchilar o'z talabalari bilan samarali muloqotda bo'lib, ularning kasbiy yo'nalishini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Shu bilan birga, oilaviy qo'llab-quvvatlash va ota-onalar tomonidan o'quvchilarga berilgan tavsiyalar ham kasbiy motivatsiyani oshiradi. O'quvchilar o'zlarini qo'llab-quvvatlaydigan va ularga maslahatlar beradigan odamlarni ko'rganlarida, o'z maqsadlariga erishishga bo'lgan ishonchlari oshadi.

Shuningdek, o'quvchilarning kasbiy yo'nalishdagi qarorlari, oilaviy muhitga, o'zini anglashga va ijtimoiy doiradagi rolga bog'liq bo'lishi mumkin. T. Walker (2018) o'z

tadqiqotida, oila muhitining o'quvchilarning kasbiy yo'nalishlarida muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Oilaviy qo'llab-quvvatlash tizimi va oila a'zolarining kasbiy yo'naltirishdagi roli o'quvchilarni kelajakdagi kasbiy faoliyatlariga tayyorlashda samarali bo'lishi mumkin. Afsuski, ba'zi o'quvchilar o'z oilalari tomonidan qo'llab-quvvatlanmaydi yoki noto'g'ri yo'nalishda maslahatlar beriladi, bu esa ularning kasbiy motivatsiyasining pastligiga olib kelishi mumkin.

Xulosa.. Shaxsiy rivojlanish, o'zini anglash va kasbiy maqsadlarni aniqlash jarayonida psixologik omillar, ijtimoiy ta'sirlar va oilaviy faktorlar katta rol o'ynaydi. O'quvchilarda ijobiy motivatsiya va kasbiy yo'nalish shakllanishi uchun o'ziga bo'lgan ishonch, oila qo'llab-quvvatlashi va ijtimoiy o'zaro aloqalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Benedict, R.A. (2017). Self-identity and career orientation among students. New York: Academic Press.
2. Kuznetsova, N.S. (2019). Kasbiy yo'naltirish jarayonida psixologik omillar va ularning ta'siri. Moskva: Pedagogika.
3. Petrova, O.V. (2016). Kasbiy o'zini anglash va shaxsiy rivojlanish. Tashkent: O'zbekiston ta'lim nashriyoti.
4. Tajoyan, A.A. (2020). Psixologiya va kasbiy tanlov: Tahlil va yangi yondashuvlar. Moskva: Intelektual rivojlanish.